

RÜŞTÜ BOZKURT

Küçük ve orta ölçek girişimlerde yeni gündem

Türkiye'deki küçük ve orta ölçek yapıların yeni gündemini öncelikle küreselleşen dünya ekonomisin dayattığı rekabet koşulları ve değişen iş çevresi belirlemektedir

Bir önceki sayıda, küçük ve orta ölçek girişimcilikte yaptığımız gözlemlerin çerçevesi anlatılmış, bu yapının nasıl evrimselleştiğine ilişkin saptamalarımız sıralanmış ve krizlerin öğretici etkileri konusundaki gözlemler aktarılmıştı. Bu yazı kapsamında da küçük ve orta ölçek girişimlerin gündemini belirleyen temel sorunlar üzerinde kısaca durulmaktadır.

Türkiye'deki küçük ve orta ölçek yapıların yeni gündemini öncelikle küreselleşen dünya ekonomisinin dayattığı rekabet koşulları ve değişen iş çevresi belirlemektedir. Bu bağlamda gündeme yerleşen sorunları şöyle sıralayabiliriz: Zihniyetteki değişmeler, teknoloji donanımını ve süreçleri iyileştirme, rekabet edebilir ölçekler yaratma, uluslararası pazarın gerektirdiği fiyat-maliyet dengesini oluşturma ve sürdürülebilir rekabet için işbölümü işbirliklerini geliştirme.

Zihniyetteki değişme

Küçük ve orta ölçek işletmelerimiz tarihsel birikimlerini ithal ikameci dönemin kolaycılığı ve yüksek enflasyon koşullarına göre oluşturmuştur. O nedenle "maliyet+kâr=fiyat" alışkanlığı üzerinde bir üretim anlayışı egemendi. Bu üretim anlayışı, "farklı olanı" üretmeye yönelik değildi. Komşunun yaptığını ve başarılı olduğunu taklit ederek "koyun ekonomisi mantığı" ile gereksiz kapasitelerin yaratılması sonucunu doğuruyordu. "Ne üretsen satıyor" kolaycılığından yola çıkan, "fiyat-maliyet-kalite dengesini" göz önüne almayan bir yaklaşım egemendi. Bu nedenle, kolay kazanılan paralar, geleceği güven altına alacak "servet biriktirme" alanlarına kayıyordu. Krizler sonrasında tamamen yapay koşullara göre oluşmuş bu zihni yapı ve zihni model çöktü. Bugün, küçük ve orta ölçek işyerleri sahiplerinin yüzde 50'sinden fazlası eski dönemin sürdürülebilir olmadığını anlamış durumda. Bizim tahminimize göre Devlet İstatistik Kurumu'nun imalat sanayinde saptadığı 235 bin işletmenin yüzde 5'i AB koşullarında iş yapmaya göre kendini zihinsel ve fizikisel olarak hazırlamış durumda. Yüzde 20'sinden fazlası gelişmelerin "farkına varmış" bazı önlemler almış, ama bütünüyle hazır değil. Yüzde 30'luk bölüm ise koşulların değiştiğinin farkında ama, alınacak önlemler konusunda nelerin yapılması gerektiğini bilmiyor. Geriye kalanlar ise "bekle-gör" havasında, alışkanlıklarını kıramamış ve büyük bir olasılıkla tasfiye süreci yaşayacak olanlar.

Teknolojik donanımı ve süreçleri iyileştirme

Türkiye'de zihniyet değiştiren ve gelişmelerin farkında olan işletmeler öncelikle "hurda yığını teknoloji" ile bir yere varamayacaklarını iyice kavradı. Yeterli kaynağı olan ya da kaynaklara ulaşabilenler teknolojilerini yenileyerek "iş süreçlerini hızlandırma" önlemleri alıyor. Eldeki mevcut teknolojilerin etkin bir biçimde kullanılmasına yönelik işbirlikleri ve birleşmeler giderek yoğunluk kazanıyor. Teknolojik donanımlarını günün koşullarına uydurmak için adım atmış ya da niyet içinde olanların yüzde 50'lere yakın olduğunu tahmin ediyorum. Ama bunların içinde etkin sonuç alanların oranının ise daha düşük düzeylerde kaldığını kabul etmek gerekir.

Rekabet edebilir ölçekler yaratma

Ülkemizdeki küçük ve orta ölçek işyerlerinin büyük sorunlarından biri, uluslararası ölçekleri dikkate aldığımız zaman "cüce işletme" niteliğini taşımaları. Rekabet edebilir ölçeklere ulaşmak için, işyeri sahipleri ya kendi olanaklarını zorluyor ya da yurtiçi ve yurtdışında başka firmalarla işbirliklerine gidiyor.

Bir başka gelişme de büyük firmalarla işbirliği ile ölçek büyütme yolunun seçilmesi. Bu alandaki gelişmeler de teknoloji yenileyenlere paralel bir gelişme gösteriyor.

İşyeri boyutlarını "işgücü sayısı", "katma değer" ya da "sektörün ileriye ve geriye etkileri" bağlamında değerlendirmeye çalıştığımızda, heterojen yapı nedeniyle bir "ölçek" verme yanlış olur. Ama bir eğilim söyleyebiliriz: Faaliyet dışı gelirler arındı "ciro kalitesi" artıyor. Bu ister istemez "kâr kalitesini" de olumlu yönde etkiliyor. İşbirlikleri ve ortaklıklar ile "ölçekler büyüyor." Ama bütün bunları bir niceliksel ölçüye vurarak söylemek en azından bu aşamada olanaksız.

Uluslararası pazarın gereklerine uyum için yapılanma

Zihniyet değiştirme, teknoloji yenileme ve uygun ölçekler yaratma işin sadece bir yanı. Diğer yanında yurtiçi ve yurtdışı pazarlarda yer edinme. Bu konuda Türkiye'deki küçük ve orta ölçek girişimler son derece atak. Girişimcilerimiz ülkemizin hayati coğrafyasında başta AB olmak üzere diğer gelişmiş ülkelerin pazarlarını zorluyor; ihtiyaçlar belirleniyor ve pazar payı elde etmek için yoğun çaba gösteriliyor. Ayrıca, bir yan sanayi olarak küçük ve orta ölçek işyerleri başta otomotiv endüstrisi olmak üzere, diğer üretim alanlarında da kendini kanıtlamış durumda. Bugünkü aşamada yan sanayimiz "derinlik kazanma" arayışlarını sürdürmekte. Çok uluslu otomotiv endüstrisi yetkililerinin değerlendirmeleri ise "olumlu."

Özetle değinilen "olumlu gelişmeler" yanında, küçük ve orta ölçek işletmelerin "esnekliğini kısıtlayan" ve "ülke ekonomisi bütününde sakınca yaratan" bir hususu daha belirtmeliyiz. Türkiye'de iş yasaları daha çok eski Kıta Avrupası Ülkeleri yasalarından esinlenerek düzenlenmiş. Bu nedenle Türkiye'de "kayıtdışı uygulama" adetâ zorlanmış durumda. Bugün bir işyerine asgari ücretin maliyeti sendika örgütünün olduğu işyerlerinde 1.090 YTL. Sendikasız işyerlerinde ise 645 YTL. Bu da yetmiyor, yasalara saygılı asgari ücret ödeyenle, ödemeyen arasında da haksız rekabet koşulları ortaya çıkıyor. Birçok işyerinde ise çalışılan gün sayısı ile oynanarak vergi ve sigorta primlerinin düşük ödenmesi gibi bir uygulama yapılıyor. Bölgesel asgari ücretin ise daha önce uygulanan "teşvik sisteminde" yaşandığı gibi uygulanabilir olmadığı açık. Bursa'nın Orhaneli İlçesi ile Diyarbakır'ın herhangi bir ilçesinin köyleri arasında "gelir düzeyi" bakımından fark yok. Böylesine geniş ve farklılıkları olan bir ülkede "bölgesel asgari ücret" gerekli "çarpan etkisini" yaratmaz.

Uluslararası fiyatlara odaklanarak kalite-maliyet ve fiyat oluşturma, hizmet kalitesini artırma konusunda çok ciddi gelişmeler var.

Buradaki değerlendirme yanlış algılanmamalı. Ülkemizdeki küçük ve orta ölçek işyerlerinin "gelişmesi" henüz başlangıç aşamasında, alınacak daha çok uzun bir yolun olduğu hatırdan hiç çıkarılmamalı.

Sonuç

Türkiye'deki küçük ve orta ölçek girişimler kimi zaman medyada yansıdığı gibi tümüyle çok ilkel koşullarda değil. Esasen ülkemizin ihracatta gösterdiği performans, önemli ölçüde küçük girişimlerin desteği ile gerçekleşiyor. Öznel bir gözlem olsa da yılların yakın takibiyle şu yargılarda bulunabilirim:

- Küçük iş yerlerimiz hem makroekonomik köklü dönüşümlerin, hem de kriz koşullarının örsünde dövülerek sağlamlaşmıştır.
- Ulaşım ve iletişim olanakları nedeniyle, dünyadaki gelişmeleri yakından izler duruma gelmiş; "ucuz emeğe dayalı rekabet" şansının birçok ülkeye göre olmadığı gerçeği saptanmış; çözümler bir üst teknolojiye geçme ve daha yüksek katma değerli ürünler üretmeye odaklanmıştır.
- AB kriterleri ve özel bağlamı ile Basel II kuralları, hızlı bir değişme, kurallara uyum hazırlıkları için itici bir etken olmuştur.
- Genel olarak baktığımızda, ülkemizde kapanan küçük ve orta ölçek işyerlerinin kaybına sebep oldukları "ekonomik değer" yeni kurulanların ürettikleri "ekonomik değer" yanında daha küçüktür. Bu da ülkemizde gelişmelerin "sağlıklı" olduğunun en önemli kanıtıdır.
- Bütün bu gelişmeler nedeniyle yönetişim ilkeleri uygulanabilirse Türkiye'nin geleceğine iyimserlikle bakmayı gerektirecek çok şey vardır.

Türkiye'de **zihniyet değiştiren** ve gelişmelerin farkında olan **işletmeler** öncelikle "hurda yığını teknoloji" ile bir yere varamayacaklarını iyice **kavradı**. Yeterli kaynağı olanlar teknolojilerini yenileyerek **"iş süreçlerini hızlandırma"** önlemleri alıyor